

Jak vypadá konflikt očima chlapce

Karel Pučelík

Do českých kin se dostal britský černobílý snímek *Belfast*, nominovaný hned na sedm Oscarů. Odehrává se v hlavním městě Severního Irsku v průběhu neklidných šedesátých let.

Pokud čekáte dramatický příběh z „trablů“ (The Troubles), jak se eufemisticky říkalo střetu mezi katolickými republikány a protestantskými unionisty, patrně se nedočkáte. Režisér a herec Kenneth Branagh – známý vlastními zpracováními případů Hercula Poirota, rolí švédského depresivního detektiva Wallandera a osobitými adaptacemi shakespearovských her – film pojal jako biografické vyprávění o tehdejší všední životě. Na život uprostřed dlouhých, nejistoty a nepokojů se však díváme očima devítiletého chlapce.

Buddy (Jude Hill) vyrůstá v dělnické protestantské rodině, která si nežije zrovna nejlépe. Jeho otec pracuje jako tesař v Anglii, do Belfastu se vrací přinejlepším na víkendy a náročná výchova Buddyho a jeho staršího bratra tak padá převážně na znavenou matku. Rodina je nábožensky poměrně vlažná, což se změní poté, co jejich souvěrci začnou házet cihly a zápalné lahve do domácností katolických sousedů. Nejen Buddyho příbuzní se pak musí rozhodnout, zda chtějí v takové společnosti dál žít.

Tyto roztržky však běží spíš na pozadí Branaghova vyprávění, za kterým tušíme jeho vlastní zkušenost belfastského dětství. V paměti mi dlouhodobě zůstanou tři scény – v první hraje hlavní úlohu smažené rajče, ve druhé prací prášek a ve třetí sugestivní kázání protestantského faráře. První dvě jsou celkem vtipné, ta třetí ale připomíná, jakou spoušť dokáže (nejen) v dětské mysli udělat nesprávně namířený náboženský zápal.

Z řemeslného hlediska si filmoví kritici nestěžují, vyzdvihují především skvělou práci s kamerou. Výborné jsou i herecké výkony, zejména Buddyho prarodičů v podání Judy Denchové a Ciarána Hindse.

Vypořádávání s minulostí i dneškem

Branagh nabízí jiný, civilnější a klidnější pohled na tuto kontroverzní dějinnou etapu, což rozhodně není špatně. Irská filmografie je plná emotivních, patetických snímků o národních hrdinech (nebo teroristech – záleží, k jaké straně náležíte) a asi jen tamější tvůrci dokážou podat i příběh zakladatele teroristické organizace tak, že ho začnete ve skrytu duše obdivovat, ačkoli jste třeba pacifista. Návrat k obyčejným lidem je ale osvěžující a důležitý, protože o ně jde v konfliktech na prvním místě. Chybné by pak bylo snímek sledovat

s představou, že jde o dávnou minulost, že se to současnosti už netýká. Zápalné lahve sice v dnešním Irsku nelétají, ale tamní společnost je stále rozdělená.

Z Buddyho příběhu je jasné, že děti rozpory mezi protestanty a katolíky moc netrápí, ale přesto jim dokážou změnit životy. A to i dnes. „Narodil jsem se a vyrůstal v protestantské tradici v jihovýchodním Belfastu a bez nadsázky jsem se poprvé setkal s katolíkem, když jsem měl v sedmnácti letech brigádu,“ řekl třeba koncem února deníku The Guardian ředitel jedné z belfastských středních škol Ricky Massey, který se snaží ve své instituci zabránit oddělování katolíků a protestantů, k němuž jinak stále dochází. „Pořád jsme v situaci, kdy se lidé v Severním Irsku poprvé setkávají s protestantem nebo katolíkem, když jdou do práce nebo na univerzitu,“ konstatoval i ministr pro Severní Irsko Brandon Lewis.

Belfast. Režie Kenneth Branagh (Velká Británie 2021). V kinech od 24. 2. 2022

Trojí samota nejednoduchého muže

Divadelní představení *Zapomenuté světlo* připravil herec JAN HORÁK spolu s dominikánem FILIPEM BOHÁČEM coby dramaturgem a v režii Zuzany Horákové podle stejnojmenného textu básníka a kněze Jakuba Demla. Premiéru bude mít 22. března v pražské Dominikánské 8.

Zapomenuté světlo vydal Jakub Deml v roce 1934, až po padesáti letech vyšlo pak poprvé celé, bez cenzurovaných pasáží. V roce 1996 se knihou pro celovečerní film inspiroval Vladimír Michálek, byla převedena i na jeviště. Jak jste tuto nesnadnou předlohu uchopili vy?

Filip Boháč (FB): Pracujeme výhradně s původním Demlovým textem. Hodně jsme škrtili a některé pasáže i přeskupovali. Každá věta, která zazní, je ale skutečně Demlova. Naše verze je proto třeba od Michálkova filmu naprosto odlišná, protože ten se Demlovou knihou inspiroje velmi volně.

Jan Horák (JH): V představení dlouhém asi hodinu a čtvrt vystupuje jen sám Jakub Deml – je to divadlo jednoho herce a jedné postavy.

Ajakého Demla ve vašem zpracování na jevišti uvidíme?

FB: Potkáváme stárnoucího kněze postaveného mimo službu, který je zároveň básníkem. Žije izolovaný na malé vesnici a pracně hledá své místo a smysl svého bytí. Deml psal *Zapomenuté světlo* v situaci velké osobní krize. Zažíval zásadní zklamání ze strany církevních autorit i svých přátel a kontaktů z literárních kruhů, na čemž se bezpochyby podílela i jeho nejednoduchá povaha. Zároveň se v této době obtížně vyrovnával se smrtí své blízké přítelkyně Pavly Kytlicové. Ta mu byla velkou opo-

Rozporuplný kněz, vášnivý básník a osamělý člověk – takový je Jakub Deml v podání Jana Horáka.

Snímek Zuzany Horákové

rou osobní i v praktických věcech – od vedení domácnosti a vydávání knih až po organizaci společenského života v Tasově. Zármutek z jejího odchodu a samota na něj doléhaly velmi těžce.

Co z toho je podle vás sdělné pro dnešního diváka? Čím Demlova provokativní osobnost nebo odkaz budou inspirovat dnes?

FB: Nešlo nám v první řadě o to najít téma, kterým bychom se nějak „trefovali“ do aktuálních kauz. V Demlovi mě inspiroje osud kněze, kterému šlo o mnohem víc, než bylo formální křesťanství, obvyklé na sklonku rakousko-uherské éry. Autenticky se snaží o osobní prožívání víry. Deml například tvrdě narazil poté, co se snažil uvést do praxe rozhodnutí papeže Pia X. o častém přistupování k eucharistii. Ale jak spolubratři kněží, tak samotné brněnské

biskupství tehdy na rozhodnutí Svatého stolce reagovali velmi zdrženlivě. Pro mě je Deml příkladem člověka, který má snad problematickou povahu, ale autentickou víru, a proto se na všech stranách setkává s nepochopením a konflikty. To mi přijde velmi silné a také velmi aktuální.

JH: Je to autentický příběh člověka, který hledá své místo ve světě a ve společnosti. A jeho obrovským tématem je samota: samota kněze, samota básníka i osamělost člověka. Ve všech směrech naráží na samotu a v žádné ze svých rolí nezapadá.

„Zapadl“ by Jakub Deml dnes, když se i v církvi řada věcí otevřela a proměnila?

FB: Asi ne. Ale je zajímavý i tím, že v některých ohledech horizont své doby dalece překračuje, zatímco v mnoha dalších je zcela dí-

tětem své doby a sdílí její postoje a předsudky. To se týká třeba antisemitických nebo protiprotestantských názorů, které místy najdeme v jeho textech, ačkoli na osobní rovině měl zase židovské i protestantské přátele. Pokládám za důležité, aby i takto nejednoznačné osobnosti měly místo nejen na jevišti, ale především v církvi. A abychom je neodmítli a nezavrhli na základě první třetí plochy, kde se dostaneme do konfliktu.

Jak lze tak složitou a v lecčems nesympatickou osobnost uchopit herecky?

JH: Můžu s Demlem v některých názorech nesouhlasit, ale v tom, jak opravdově žil svůj život, mu rozumím a obdivuju ho. Popsal bych *Zapomenuté světlo* jako určitou koláž deníků, dopisů, úctenek, básní – všeho možného, co se Demlovi dostávalo do rukou. A ta ze zdánlivě nesouvisejících věcí dává celistvý obraz plný napětí, rozporů, ale i pokoje a hluboké harmonie. A tak se i do představení snažím dát Demla celého – s jeho nesympatičností, protivností, ale i s tím, jak dokázal být obětavý, vstřícný a pečující. Ať se divák nechá oslovit tím, co právě v něm zarezonuje.

Navštívili jste během příprav také místa, kde Deml žil?

FB: Ano. Udělali jsme si tam všichni tři pouť a prošli místa, která jsou s ním spojená, hlavně Tasov, kde bydlel a kde je pochovaný. Co jsme viděli, jsme komentovali úryvky z jeho textů.

JH: Procházeli jsme také tamní krajinu, protože i ta je hodně formativní.

FB: A putovali jsme po hřbitovech v okolí a hledali hroby lidí, o kterých se Deml zmiňuje nebo kteří prošli jeho životem.

Kde mohou zájemci představení vidět?

JH: 22. a 23. března v Dominikánské 8. A potom stejně, jako je to u našich ostatních představení: pokud nás budou chtít v některé farosti vidět, je možné si nás objednat.

Alena Scheinostová

Jakub Deml – Jan a Zuzana Horákoví – Filip Boháč OP: Zapomenuté světlo. Premiéra 22. 3. 2022 v 19.30 Dominikánská 8, Praha, reprízy, vstupenky a kontakt na www.jan-horak.cz

Reynkova reflexe biblických příběhů

KNIŽNÍ TIP

Zdeňka A. Emingera

Spisovatelka a překladatelka Dagmar Halasová se v knize *Skryté krásy kořeny... Bohuslav Reynek a bible* rozhodla podívat na vztah Reynkových básnických motivů a jejich známých i méně známých biblických předloh.

Každý, kdo si kdy přečetl některou z Reynkových básní a tuší, jak jeho literární práce souvisí s tou výtvarnou, může procházet dílem petkovského básníka, překladatele a grafika jako cestou vpravdě biblickou. Názvy některých

jeho básní přímo kopírují biblický text nebo úvodní titulky jednotlivých perikop, jak je známe z řady českých biblických překladů. Tak například: „Poslední soud“, „Zvěstování“, „Tanec Salomein“, „Zapření svatého Petra“, „Žebř Jakobův“, „Solný sloup“ či „Útěk do Egypta“.

Dagmar Halasová vybírá z Reynkových dopisů pasáže, z nichž doslova čiší touha mít doma výtisk Bible. Básník „nedůvěřoval“ kralickému překladu Písma, který se u nich doma nacházel. Radost ze získání Bible u něj připomíná osvětlení, radost konvertitů a útěchu Bohem omilostněných, kteří se na něj obraceli se svými starostmi. A ruku na srdce: jak samozřejmě je v katolickém prostředí číst si sám pro sebe nebo v rodinném společenství Bibli? A jak časté je to u lidí rozličných uměleckých talentů, kteří se nezřikají náboženských motivů a inspirací?

U Reynka je spojení s Bibli přirozené. Dagmar Halasová nás provází jeho dílem s vhledem do punkevních proudů jeho vnitřního života, aby nám připomněla zdroje jeho slovesné i výtvarné obrazotvornosti. Ačkoliv není biblistkou, její biblicko-teologický exkurz je hodný obdivu. Pokud by v jejích rešerších chtěl některý znalec Písma pokračovat, má k tomu otevřené dveře a může hledat niternější analogie tam, kde si básník chtěl leccos ověřit třeba v latinském překladu Písma, ve francouzské či německé literatuře, kterou sledoval, možná i v některém z dobových komentovaných vydání řeckého Nového zákona.

Knih Dagmar Halasové je potřebným a dlouho očekávaným pohledem na básníka, jehož reflexe Kristova vykupitelského příběhu a řady biblických vyprávění neztratily ani dnes

nic ze své hodnoty, krásy a důstojnosti. Je až neuvěřitelné, s jakou něhou vede Reynek své čtenáře a diváky k příběhům, které nejpozději před dvěma tisíci lety změnily běh dějin. I kdybyste si knihu nekoupili, podívejte se po ní v knihovnách. Je to titul, který tu chyběl. Je to dobrá, čistá a služebná práce.

Dagmar Halasová: Skryté krásy kořeny... Bohuslav Reynek a bible (CDK 2021)

Autor je teolog.